

autor/ka: David Frank

Vědomí je nejhlubším tajemstvím rozhovor se Stanislavem Grofem

Profesor Stanislav Grof (*1931) je světoznámým průkopníkem na poli psychiatrie, transpersonální psychologie a výzkumu léčivého potenciálu mimořádných stavů vědomí, navozovaných psychedelickými látkami i rozličnými jinými metodami. I v třiaosmdesáti letech stále vyučuje na univerzitách a vede prožitkové semináře po celém světě. Jakožto absolvent pražské medicíny spoluzakládal Výzkumný ústav psychiatrický, kde zkoumal vliv psychedelik na lidskou psychiku a jejich terapeutický potenciál. V roce 1967 přijal nabídku studijního pobytu v USA, kde se usadil a postupně působil jako vedoucí Marylandského střediska psychiatrického výzkumu (MPRC), odborný asistent na katedře psychiatrie Lékařské fakulty Univerzity Johna Hopkinse, stálý učitel v Esalenském institutu a spoluvědoucí mezinárodního transpersonálního výcviku Grof Transpersonal Training Program. Obdržel mimo jiné prestižní cenu *VIZE 97* Nadace Dagmar a Václava Havlových v Praze a Cenu Thomase Vernyho Společnosti pro prenatální a perinatální psychologii (APPPAH) za stěžejní přínos na tomto poli. Spolu se svou ženou Christinou vytvořili takzvané holotropní dýchání — metodu sebepoznávání navozením rozšířeného stavu vědomí pomocí prohloubeného a zrychlujícího se dýchání za doprovodu evokativní hudby.

Na přelomu srpna a září Stanislav Grof zavítal na pozvání občanských sdružení Holos a české sekce Budapešťského klubu po sedmi letech do své původní vlasti. V pražské Betlémské kapli vedl strhující dvoudenní 16 hodinový cyklus přednášek s názvem *Návrh zásadní revize v oblasti psychiatrie, psychologie a psychoterapie*. Poté uskutečnil několik rozhovorů a jeden z nich i pro Sedmou generaci. Odpovídal trpělivě a rozsáhle na všech třicet připravených otázek, takže druhou část rozhovoru, týkající se například přirozených porodů, ekologických problémů nebo moderních

technologii, najdete v příštím čísle.

Co vás přivedlo k revolučnímu nazírání na lidskou psychiku a na různé její poruchy?

Začalo to všechno s Freudem. Já jsem měl pro svůj život původně úplně jiné úmysly. Rád maluji, kreslím a byl jsem vášnivým obdivovatelem grotesek a animovaných filmů. Zpočátku byl mým hrdinou Disney, potom Jiří Trnka a chtěl jsem se stát animátorem. Pak jsem absolvoval rozhovor s Trnkou a měl začít pracovat v této oblasti. A právě když jsem dělal to veliké rozhodnutí, přinesl mi jeden můj přítel Freudovu knihu *Úvod do psychoanalýzy*. Řekl mi:

„To je úžasná kniha, a když si ji přečteš, změní ti život.“ Byl jsem trochu zvědavý a tu knihu si vzal. Začal jsem číst a tu noc jsem vůbec nešel spát. Během jediného týdne jsem se rozhodl, že svou budoucnost nespojím s animovaným filmem, nýbrž s psychoanalýzou. To samozřejmě znamenalo, že musím studovat lékařství.

Ve čtvrtém ročníku studia medicíny jsem se jako dobrovolník přihlásil na katedru psychiatrie, kterou vedl docent Roubíček. Byl jsem také ve spojení s Theodorem Dosužkovem, který tam vyučoval psychoanalýzu. Chodil jsem k němu na semináře a podobně. A dostal jsem se do studia, kdy jsem se cítil psychoanalýzou poněkud zklamán. Nebyl jsem vlastně zklamán psychoanalytickou teorií — ta je pro mne pořád vzrušující, ale začal jsem si uvědomovat, jak málo s ní můžete za poměrně dlouhý čas dosáhnout. Později jsem prošel osobní výcvikovou analýzou vlastní osoby, která probíhala třikrát týdně po sedm let, a zjistil jsem, že výsledky nejsou zrovna dechberoucí. Docent Roubíček tehdy obdržel zásilku LSD od farmaceutické společnosti Sandoz spolu s doprovodným dopisem, který popisoval objev LSD a práci Alberta Hofmanna s alkaloidy extrahovanými z námelu. Jednalo se o pětadvacátý derivát, který Hofmann vytvořil. Dopis popisoval jeho náhodnou intoxikaci a objev psychedelických účinků. Ve Švýcarsku provedli pilotní studii pod dohledem doktora Stolla, a to se skupinou běžných lidí a se skupinou psychiatrických pacientů. Došli k závěru, že by ta látka mohla být nějak zajímavá pro psychiatry a psychology, a tehdy rozesílali vzorky na univerzity, výzkumné instituty, a dokonce jednotlivým terapeutům. V tomto doprovodném dopise byla uvedena dvě doporučení ohledně toho, jak by se LSD možná dalo využít. První znělo, že by se dalo využít v experimentální psychologii, což znamenalo, že by se podávalo výzkumným subjektům, u nichž by se prováděla všemožná vyšetření před požitím LSD, během intoxikace a po ní: psychologické testy, elektrofyziologická vyšetření, biochemické testy atd. Na základě údajů z doby před, během a po intoxikaci byste získali představu o tom, co se děje v organismu, když je psychika testovaných lidí látkou ovlivněna.

To druhé doporučení se do jisté míry stalo mou karmou, mým osudem, neboť dopis navrhoval, že by se mohlo jednat o nekonvenční výukový nástroj pro psychiatry či psychology, kteří by díky LSD mohli strávit několik hodin ve světě velmi podobném tomu, v němž žijí jejich pacienti. Nacházel jsem se tehdy v situaci, kdy jsem pociťoval zklamání z psychoanalýzy, a tohle se jevilo jako nová vzrušující možnost. Takže jsem se stal jedním z prvních dobrovolníků. Docenta Roubíčka také zajímala kombinace LSD se stroboskopickým světlem, jemuž jsem byl vystaven a po jehož spuštění můj zážitek dosáhl svého vrcholu. Měl jsem opravdu velice silný mystický zážitek. A když jsem se vrátil, byl jsem opravdu nadšen a udělalo to na mě velký dojem. Protože jsem byl psychiatr, cítil jsem, že tyto mimořádné stavy vědomí jsou zdaleka nejzajímavější věcí, kterou mohu studovat. Tohle se odehrálo před padesáti lety a já jsem od té doby v rámci své profese udělal opravdu jen málo věcí, které by neměly tím či oním způsobem vztah k neobvyklým stavům vědomí. Ty se staly mou profesí, mým posláním, vášní, mým celoživotním zájmem.

Váš přístup k duševnímu prožívání se od dosud uplatňovaného přístupu většiny psychologů a psychiatrů značně liší. V čem tyto odlišnosti spočívají zejména?

Moje práce v této oblasti byla založena na užívání LSD. To má podle mého názoru v současnosti pro psychiatrii stejnou hodnotu jako řekněme mikroskop pro biologii či medicínu nebo teleskop pro astronomii. Jinými slovy, měl jsem výsadu, že jsem mohl pracovat s nástrojem otevírajícím oblast, k níž běžní psychiatři nemají přístup. Anebo pokud ji mají, pokud k tomuto otevření dochází spontánně u jejich pacientů, nesprávně tento proces interpretují jako patologický, místo aby chápali, že tu dochází k otevření určitých velmi hlubokých oblastí psyché. Měl jsem tedy přístup do oblastí, které běžní psychiatři, kliničtí psychologové či akademici považují za patologii, místo aby se na ně dívali jako na zajímavý zdroj

informací.

V čem vidíte stěžejní příčinu duševního strádání lidí?

Máme dvě hlavní kategorie psychických poruch. Do první kategorie spadají duševní obtíže způsobené biologickými příčinami — například temporálním nádorem, Alzheimerovou chorobou, involuční depresí, stařeckou demencí nebo například deliriem tremens. A pak máme druhou kategorii, kterou nazýváme funkční či psychogenní poruchy, což znamená, že u symptomů těchto poruch nelze nalézt žádné biologické příčiny a domníváme se, že jsou spíše důsledkem životních zkušeností.

foto: David Frank

Myslím, že vaše otázka se netýká strádání biologického původu, nýbrž případů, jako jsou různé druhy neuróz, tedy psychosomatických poruch. A také existuje velké množství stavů diagnostikovaných jako psychózy, které ovšem nemají žádný biologický základ. Nazývají se endogenní, což ve skutečnosti nic neznamená. Je to jeden z těch termínů, které používáme tehdy, když nechápeme, v čem problém spočívá. Endogenní znamená „vnitřního původu“. To slovo nemá žádný skutečný význam, podobně jako výraz „idiopatický“ (bez známé příčiny — pozn. red.). Chceme dát nějaký sofistikovaný název skutečnosti, u které v zásadě nevíme, co se tam děje. Tyto poruchy tedy souvisejí s obsahy, které se nacházejí v našem nevědomí.

V psychiatrii panuje obecná shoda ohledně toho, že svůj vliv mají dramatické zážitky z raného dětství nebo z dětství, ze života, něco, co má vztah k problematické dynamice v rodině, k událostem, k nimž došlo mezi námi a našimi rodiči, mezi námi a sourozenci, během pozdější interakce s lidským okolím a tak dále. Naše práce s mimořádnými stavy vědomí však ukazuje, že kořeny těchto potíží sahají mnohem hlouběji. Například v sobě neseme velice silný záznam o porodu, který je nesmírně rozsáhlým úložištěm těžko zvladatelných emocí a fyzických energií, které nebyly projeveny. A pak je tu ještě oblast, která sahá dál a hlouběji a kterou nyní nazýváme transpersonální a do značné míry se překrývá s tím, co švýcarský psychiatr Carl Gustav Jung nazval *kolektivní nevědomí*. To obsahuje záznamy z historie lidstva či mytické archetypy, kolem kterých se točí v podstatě veškeré naše kulturní dědictví i mytologie jiných kultur. V mimořádných stavech vědomí se tato oblast stává přístupnou a můžeme tu také objevit kořeny svých emočních problémů. Ty nesahají jen do raného i pozdějšího dětství, nýbrž hlouběji do perinatální sféry, tedy oblasti porodního traumatu, a dále do zkušeností z minulých životů,

archetypálních zážitků, kolektivních zkušeností a tak dále.

Jaký je podle vás hlavní argument na obhajobu tvrzení, že vědomí je fundamentálním kosmickým jevem, a nikoliv výsledkem materiálních neurologických procesů v lidském mozku?

Já bych k tomu přistoupil jiným způsobem. Velice málo lidí, včetně vědců, si uvědomuje, že nemáme vlastně žádný důkaz pro to, že vědomí má původ v mozku. To, co máme, je nesmírné množství pozorování, která dokládají systematické korelace mezi anatomií, fyziologií a biochemií mozku a stavy vědomí. Nic z toho však ve skutečnosti nedokazuje, že vědomí pochází z mozku. V této souvislosti obvykle dávám jako příklad televizi, kde se jedná o podobný typ spojení. Kvalita příslušného vysílání, jeho zvuku a obrazu, kriticky závisí na fungování komponent, z nichž se televize skládá. Je tu tedy tato korelace, ale tím jistě není prokázáno, že program vzniká v té krabici. Ve skutečnosti bychom se smáli někomu, kdo by se snažil studovat její tranzistory až na molekulární úroveň a věřil, že tak najde důvod, proč se každý den v sedm hodin na obrazovce objeví Mickey Mouse. Všechno, co máme, jsou doklady korelací, vzájemných vztahů, ale nemáme žádný důkaz, že vědomí vzniká v mozku. Přesto byl proveden tento logický skok, který lze označit jako neformální logickou chybu. Jedno skutečně nevyplývá z druhého. Ze skutečnosti, že je tu tato korelace, nevyplývá skutečnost, že vědomí pochází z mozku. Existuje možnost, že mozek tu hraje důležitou roli, ale může se jednat o roli přenosovou, může vědomí spíše zprostředkovávat než vytvářet.

Teď se na to pojďme podívat z trochu jiného úhlu. Máme nesmírné množství důkazů, které ukazují, že vědomí může dělat věci, které mozek podle našeho současného poznání dělat nedokáže. Ty nejsilnější argumenty pocházejí z výzkumu zážitků blížících smrti. Mnohá pozorování ukazují, že lidé se mohou nacházet ve stavu klinické smrti — nejen srdeční smrti, ale dokonce mozkové smrti, kdy je křivka elektroencefalogramu absolutně rovná, a přesto dochází k tomu, že jejich vědomí opustí tělo a má v okolním prostředí nějaké zážitky. Někdo se například nachází ve stavu klinické smrti, jeho vědomí opustí tělo a od stropu pozoruje proces resuscitace, a když je tento proces úspěšný a daný člověk se navrátí k vědomí a životu, podá o těchto zážitcích zprávu. A pak můžete vidět, že se jednalo o přesné pozorování. Vědomí oddělené od těla může také procházet zdmi a zažívat něco v jiných částech budovy nebo projít stropem a vidět okolí nemocnice. V současnosti existují výzkumy, které provádí zejména Kenneth Ring a které napovídají, že totéž se může dít lidem, kteří jsou od narození slepí. Nikdy v životě nic neviděli, a když vědomí opustí jejich tělo, vidí. A nejenže vidí, ale to, co viděli, může být konsensuálně potvrzeno těmi, kteří zrak mají. A Kenneth říká, že se jedná o empirické, ověřitelné zážitky blízke smrti.

V Betlémské kapli, foto: Tomáš Hrůza.

A existuje velký počet dalších zážitků ukazujících, že vědomí dokáže dělat věci, které mozek dělat nemůže. Je tu například celé spektrum zkušeností, které nazýváme transpersonální a při nichž se třeba stanete jiným člověkem nebo nějakým zvířetem. Můžete prožít takovou identifikaci a mít přístup k informacím o různých aspektech vesmíru, které daleko přesahují možnosti smyslů, skrze něž obvykle takové poznatky získáváme. Je to celý alternativní způsob učení se o druhých, o zvířatech, o přírodě, o vesmíru a o světě, a to nikoli pozorováním a následnou analýzou a syntézou takto získaných informací, nýbrž prostřednictvím vstupu do mimořádných stavů vědomí, v nichž se věcmi či bytostmi stáváme a učíme se o nich tímto způsobem. Ezoterické nauky obvykle zahrnují nějaké tvrzení, že jsme mikrokosmos, který obsahuje celý makrokosmos: „Jak nahoře, tak dole“ a také: „Jak venku, tak uvnitř“. Informace o vesmíru může být získána cestou ven, prostřednictvím našich smyslů, anebo cestou dovnitř, a pak objevíme obraz celého vesmíru uvnitř sebe sama.

Je pak toto vědomí rovněž oním předpokládaným tvůrčím procesem, který stojí za zrozením a vývojem vesmíru? Vy sám jste v tomto ohledu zastáncem spíše kreacionistického přístupu (stvořitel zasahující do vývoje vesmíru po celou dobu jeho existence), anebo takzvaného antropického principu (nastavení parametrů vesmíru jen někde na počátku tak, aby byl takový, jaký právě je, tedy umožňující a podporující vznik života a jeho inteligentních forem)?

Jak jsem řekl, já v této oblasti pracuji již přes padesát let, doprovázel jsem během holotropních sezení spoustu lidí a sám jsem měl celou řadu těchto zážitků. Sám jsem experimentoval se vším, co jsem dal jiným lidem. A kdybych měl vysvětlit všechno, co se stalo mně a co jsem pozoroval u jiných lidí, moje chápání vesmíru by se přiblížilo tomu, co najdete ve velkých spirituálních filosofiích Východu — v hinduismu, buddhismu, taoismu. Velice často je v nich kosmické vědomí popsáno jako autor stvoření. Stvoření je ve své podstatě děj, jehož účelem je zprostředkovat nám zkušenosti.

To, co zažíváme, lze pojmenovat jako virtuální realitu, což je pojem, který používáme v kontextu moderní technologie. Užíváme moderní virtuální technologie a nejedná se o něco hmotného. Můžete si zakoupit zprostředkování zkušeností, můžete vytvářet realitu, včetně hmotné reality. Až technologie vytváření umělých počítačových „virtuálních realit“ ještě více pokročí, řekněme za dvacet let, my všichni budeme chápat, že samotný fakt, že něco zažíváme, ještě neznamená, že to doopravdy existuje „tam venku“. Už nyní dokážeme ošálit zrak pomocí hologramu a dokážeme vytvářet holofonický zvuk. Naopak nedokážeme například ošálit hmatový smysl, protože ten je příliš komplexní — obsahuje příliš mnoho elementů a struktur, z nichž některé vnímají bolest, jiné tlak, další jsou proprioceptivní (koordinují tělo v prostoru — pozn. red.) a tak dále. Takže je velmi obtížné hmatový smysl nějak simulovat.

Pokud byste ale například vy byl dobrý hologram, který by ošálil můj zrak, pohyboval byste rty, já bych slyšel zvuk a kdybych k vám natáhl ruku a měl hmatový vjem a v tu chvíli už jej dále nezkoumal, neměl bych jak rozlišit, co je umělé a co opravdové. Podle hinduismu je náš hmotný svět iluzí, „májou“, což znamená, že neexistuje v takové podobě, jak nám ho prezentují naše smysly. Je zajímavé, že tento náhled odpovídá současným poznatkům moderní fyziky. Fyzikové vám řeknou, že to, co máte před sebou, není pevný předmět. Ve světě neexistují žádné předměty samy o sobě. Celý vesmír je systém vibrací, matrice, která je ve své podstatě prázdná, a tak dále. Ve vědeckém světě tedy stále narůstá shoda mezi zjištěními kvantověrelativistické fyziky a výzkumu vědomí. Obory, které se zdály být v konfliktu řekněme z pohledu newtonovskokarteziánského světonázoru 17. století, se nyní ve svých poznatcích stále více shodují.

V Betlémské kapli, foto: Tomáš Htůza.

Dále jste se ptal na antropický princip. V podstatě o něm mohu říct jen několik slov. Od časů, kdy Hubble zpozoroval, že galaxie se pohybují od sebe, je možné vytvořit počítačový model jejich zpětného pohybu v čase až do chvíle, kdy se všechny setkají v jednom bodu, který je podle některých výpočtů vzdálen v čase 13,8 miliard let. Existence tehdy byla singularitou, bezrozměrným bodem, a pak došlo k Velkému třesku a byl stvořen čas a prostor. A pak se rozvinula všechna ta hmota, která dnes tvoří miliardy galaxií. To je tedy nejpopulárnější model současné kosmologie. A fascinující na něm je to, že parametry při Velkém třesku byly definovány tak přesně a příhodně, že kdyby se cokoli jen o zlomek procenta odchylovalo od jeho vlastností a fyzikálních konstant, nevznikl by vesmír podporující vznik života a inteligentních bytostí. Pro lidi z transpersonálního hnutí, mezi něž patřím i já, to naznačuje, že to možná byl záměr, že tu působila tvořivá inteligence, že za stvořením je jakýsi velký plán.

Jiné vysvětlení nabízí tzv. „vědecké myšlení“ a lze jej najít například v knize Stephena Hawkinga *The Grand Design (Velký plán, vyšlo r. 2010 — pozn. red.)*. Spočívá v tom, že mohl vzniknout nekonečný počet vesmírů s různými náhodnými parametry, což statisticky zaručí i vznik toho jednoho našeho vesmíru s parametry vhodnými pro vznik a udržení života. A Stephen Hawking uvádí, že by muselo vzniknout deset na pětistou (tedy jednička následovaná pěti sty nulami) vesmírů s nahodilými parametry, aby jeden z nich měl parametry toho našeho! Takže si můžete vybrat, zda jej stvořila kosmická inteligence, nebo zda je možné, že jich vzniklo deset na pětistou a mezi nimi i ten náš dílem náhody.

Podle vás je tedy vědomá kosmická inteligence prvotním hybatelem a stvořitelem vesmíru. Vědomí je tvůrcem, hybatelem, a zároveň i účastníkem hry, nabývá nekonečného množství forem. Chápu to správně?

Když prožíváme neobvyklé stavy vědomí, máme možnost téměř nekonečného množství identifikace s různými lidmi, se zvířaty, ale i jinými fenomény z botanického světa nebo kosmu obecně. Je zde tedy velká řada příležitostí pro zážitky. V roce 1965 jsem se setkal s Timothyem Learym, který měl v té době za sebou přes tisíc sezení s LSD. Byl jsem zvědavý a zeptal se ho, kam ho jeho psychedelická sezení po tolika zážitcích ještě mohou vzít. A on odpověděl: „Vždycky, opravdu vždycky se něco najde.“ Archivy psýché jsou nevyčerpatelné. A když jste zapojeni do tohoto typu procesu, pak podle buddhistické psychologie jednou dospějete do kritického bodu, kde zjistíte, že v podstatě můžete být čímkoli, co je součástí stvoření, a to velmi přesvědčivým způsobem. A v tu chvíli už vás to nebude tolik zajímat, protože ono prozkoumávání se najednou stane jen zábavou, jako když se díváte na stále další filmy, a přivede vás to k velmi odlišné otázce: „Pokud mohu být všemi těmi věcmi, pokud mohu být Stanislavem Grofem, ale také slonem nebo tančícím Šivou, kdo jsem doopravdy?“ A když se zeptáte na to, co je zde společným jmenovatelem, pak

odpověď zní: bez ohledu na to, čím v neobvyklých stavech vědomí právě jste, vždycky **jste**. Vždy je tu existence; je to něco, co nelze dále vysvětlit. Vždy je tu vědomí a ta schopnost stávat se nekonečným množstvím věcí.

Mou nejoblíbenější filosofií je tantra, ale tantra pravé ruky, nikoli tantra levé ruky. Není to ten druh, při kterém sedíte na mrtvolách a provádíte sexuální rituály, nýbrž ten druh tantry, kde vše provádíte v meditaci. Kašmírský šiavismus, což je velmi pokročilá forma filosofie, na otázku, co je tvůrčím principem vesmíru, odpovídá, že právě ona skutečnost vědomí. Jinými slovy: to, co už nelze dále redukovat na nic, je samotná existence, to velké mystérium — jak to, že něco existuje, a něco ne? Proč je tu existence? Takže fakt existence, fakt vědomí a schopnost tvořit tento svět — to je něco, co nemůžeme dále redukovat, a rozhodně ne na fyziologii mozku. Pro mě je vědomí daností, integrální součástí existence, nejhlubší tajemství. Nemáme žádný způsob, jak jej nějak racionálně uchopit.

Stvoření či Božství můžeme tedy konkrétně prožít v rozšířeném stavu vědomí. Tím pádem se mohou, když budu mít to štěstí a trpělivost, o této skutečnosti sám opakovaně přesvědčit a má víra či nevíra v Tvůrčí proces nebo Boha nemusí být nadále jen vírou. Je to tak?

V této souvislosti si vzpomínám na rozhovor, který byl natočen s Jungem v době, kdy mu bylo už přes osmdesát let. Zpovídal ho jeden americký reportér a ten rozhovor byl později publikován ve filmové podobě s názvem *Face to Face* (Tvář v tvář). Onen novinář se Junga v určitém okamžiku zeptal: „Doktore Jungu, věříte v Boha?“ A Jung se na chvíli zamyslel a řekl: „Ne.“ A Jungovi příznivci samozřejmě zírali a říkali si: „Cože, on že nevěří v Boha?“ A Jung udělal dramatickou pauzu a pak řekl: „Já nevěřím, já vím. Mám zážitek toho, kdy do vás vstoupí něco, co vás daleko přesahuje.“

foto: Tomáš Hrůza

Říká tím: pokud tomu musíte říkat „víra“, nemá to žádný význam — věřím v Boha, nevěřím v Boha... To nic neznamená. Věřím v reinkarnaci — nevěřím v reinkarnaci... Mluvíte o názoru, který jste získali v původní rodině, nebo máte velmi přesvědčivého kněze, nebo jste si přečetli nějakou knihu. Pokud však máte zkušenost, pak víte, že váš zážitek Boha je skutečný. Zážitky z minulých životů jsou skutečné, je to něco, co můžete zažít. Řekl bych, že mám zkušenost Boha, mám zážitky z minulých životů, a pak se můžeme zamyslet nad tím, co to znamená. Pokud mám tyto přesvědčivé zážitky z minulých životů, je to důkaz toho, že jsem dříve opravdu žil jako oddělená jednotka vědomí, nebo existuje nějaká jiná interpretace? Hinduisté vám řeknou, že v samé podstatě tohoto vesmíru existuje jen jediné vědomí. Pokud tvé příběhy obsahují více než jedno vědomí, znamená to, že před sebou stále máš ještě nějakou práci. Abychom vy nebo já měli karmu, musíme být dvěma oddělenými entitami. Pokud však mezi námi není

esenciální oddělenost, pak se karma stává jen dalším příběhem, s nímž se to má podobně jako s příběhem, který říká, že jsme dva hmotné objekty. Tento příběh můžeme přesáhnout — v kvantověrelativistické fyzice, v mystických zážitcích, ve filosofii Alfreda N. Whiteheada... Nejde tedy o to, zda věřím nebo nevěřím, nýbrž o to, zda mám nějaké osobní zkušenosti, z nichž mohu vyvodit své závěry. Pokud je nemám, pak mi chybí základna, o niž bych se mohl ve svých názorech opřít, a ty jsou pak vždy něčím zvenku pouze posouvány tím či oním směrem.

Východisko z globální celospolečenské krize vidíte ve změně vědomí lidí. Hlubokou transformaci lidstva potřebnou k této změně jste dokonce přirovnal až k nutnosti stát se „jiným“ živočišným druhem. Je něco takového vůbec proveditelné?

Myslím, že se všichni shodneme na tom, že se nacházíme ve velkých obtížích. Situace ve světě nám nedává mnoho naděje. Tím mám na mysli nárůst násilí, exploataci neobnovitelných zdrojů, znečištění, které vzniká jejich zpracováním, ničení něčeho, na čem jsme jako biologické bytosti kriticky závislí, totiž čisté vody, čistého vzduchu, čisté země, v níž pěstujeme potraviny... Vidíme přelidnění, vidíme minimálně sedm scénářů soudného dne, které mohou nastat, zamoření oceánů, devastace lesů, ničení amazonských pralesů a tak dále. Tímto způsobem nemůžeme dále pokračovat.

Terrence McKenna, jeden z průkopníků psychedelického výzkumu, to zformuloval pregnantně, když řekl: „Historie pošetilé opice skončila.“ Budto se proměníme v něco jiného, anebo zanikneme. Historie lidstva je historií násilí a hrabivosti. Dnes disponujeme příliš ničivými prostředky. Máme skutečnou možnost zničit život na této planetě. Když v minulosti došlo k té nejhorší bitvě, už za padesát let po ní nezůstaly žádné viditelné stopy. Příroda vše zrecyklovala a tím to skončilo. V současnosti například jen havárie v Černobylu vytvořila radioaktivní znečištění, přičemž poločas rozpadu stroncia je kolem třiceti let. Takže když si začneme hrát s něčím takovým, je to velice nebezpečná hra. A já sám za sebe si nedokážu představit žádné jiné řešení než hlubokou vnitřní transformaci. Prostředky, které využíváme, jsou nesmyslné — ekonomické sankce, vojenské sankce, diplomatické snahy, to vše zatím způsobilo více problémů, než kolik jich vyřešilo. Takže otázka zní: je tento druh vnitřní transformace možný? A máme na to vlastně ještě dost času? A může se to stát v dostatečně širokém měřítku?

Moje zkušenost říká, že vnitřní transformace existuje. Viděl jsem tu proměnu u tisíců jednotlivců během mnoha let své práce. Začínalo to zodpovědně vedenými psychedelickými sezeními, a pokračovalo systematickou duchovní praxí a holotropním dýcháním. Když se aplikují systematicky, mohou tyto nástroje zásadně proměnit osobnost, nechat odejít spousty hněvu a agrese. Rozvine se soucit, pocit sounáležitosti s lidstvem a s přírodou. Rozvine se užitečná spiritualita, spiritualita typická pro mystické větve náboženství, univerzální, všeobjímající, nekonfesní, nešovinnistická, velmi odlišná od organizovaných náboženství.

Americký religionista a mytolog Joseph Campbell řekl něco velmi zajímavého — myslím, že ho k tomu inspiroval hrabě Karlfried Dürckheim, který provozoval duchovní centrum v německém Černém lese: „Užitečné božstvo musí být dostupné pro transcendentno.“ Jinými slovy, takové božstvo poukazuje ke zdroji, ale nemělo by být uctíváno samo o sobě. Speciálně se to týká říše archetypů, protože pokud nějakou archetypální postavu učiníte neprostupnou a začnete ji uctívat, pak vytváříte situaci, v níž spojíte skupinu lidí, kteří jsou ochotni ji vidět stejně a stejným způsobem k ní vztahovat svou duchovní praxi. Zároveň však rozdělujete svět, protože stavíte tuto skupinu proti jiné skupině, která to vidí jinak, až skončíte u výroku typu: „My jsme křesťané. Všichni by měli být křesťany. Pro nekřesťany tu není místo. Buď vás obrátíme na svou víru, nebo vás vyhladíme.“ Tak to chodilo v minulosti a dále: „My jsme muslimové, vy jste nevěřící. Všichni by měli být jako my. My jsme Židé, vy jste gójové, my jsme sikhové, vy jste hinduisté a tak dále. Tak vznikají náboženství, která jsou v rozporu se samotným slovem náboženství (angl. *religion*). *Religó* znamená něco spojovat, ale náboženství ve skutečnosti často rozděljuje. Máme zde náboženství, která lidi spojují, ale mezi nimi navzájem jsou velmi nebezpečné propasti. V současném světě to pak vypadá tak, že organizovaná náboženství nejsou součástí řešení problému, nýbrž součástí problému samotného. Přínejmenším na povrchu se nejčastěji diskutují náboženské rozdíly, a to není něco, co by nám v současné situaci pomáhalo.

foto: David Frank

Potřebujeme tedy spiritualitu, která se velice liší od náboženství. Spiritualita je něco velmi osobního, něco, co se odehrává mezi vámi a Bohem. Týká se vašeho vztahu k vesmíru. Na to nepotřebujete církev. Vaše zážitky se odehrávají uvnitř vašeho těla nebo v přírodě. To, co možná potřebujete, je společenství podobně hledajících lidí. A někteří z nich jsou možná pokročilejší než jiní a mohou vám poskytnout vedení. Avšak mnoho organizovaných náboženství vidí Boha někde venku a jejich představa je taková, že se k němu musí jít hierarchickou cestou, často dokonce placenou. Mystikové zažívali v historii organizovaných náboženství velmi obtížné časy, protože jejich hierarchii nepotřebovali — měli přímé spojení s božstvím. Světu by opravdu pomohla spiritualita vznikající vdůsledku hlubokého sebeporozumění, sebezkoumání a sebetransformace.

Moje žena Christina napsala knihu nazvanou *Žízeň po celistvosti*, v níž popisuje své zážitky z episkopální církve, kde je učili zpívat: „Ó, Pane, my jsme ubozí hříšníci, kteří si nezaslouží droby z tvého stolu. Jsme nemocní až do svého jádra, není v nás nic zdravého.“ Pokud se dostanete pod vliv tohoto druhu indoktrinace, je to, jako kdybyste dostávali vakcínu proti duchovní zkušenosti. Protože poslední místo, kde pak budete hledat božství, je vaše nitro, což je ale to jediné místo, kde jej můžete nalézt. Pokud jste jen bláto, nedíváte se do nitra, abyste tam našli božství. Mnoho takovýchto indoktrinací představuje vlastně programování proti duchovním zkušenostem.

Já věřím, že přinejmenším na úrovni jednotlivců je možné vést lidi k tomu, aby prošli transformací, která jim poskytne mnohem lepší šance k přežití. Jinými slovy, taková transformace rozvíjí sklon k soucitu, k synergii a tendenci ke spolupráci spíše než k antagonismu. Rozvíjí přirozený smysl pro ekologii, vnímavost vůči tomu, že jsme velmi intimně vpleteni do tkáně přírody a že cokoli, čím poškozujeme přírodu, poškozuje nás samotné. A toto se nějak zapisuje do našich buněk a lidé se v tomto smyslu stávají téměř jiným biologickým druhem a začínají se chovat jiným způsobem, zcela odlišným od toho, jak se lidstvo chovalo v dřívějších dobách.

Připravil David Frank, z angličtiny přeložil Petr Lisý. Více o životě a díle Stanislava Grofa najdete v dokumentárním filmu Stanislav Grof — výzkumník, spisovatel, učitel, vizionář, který letos na DVD vydalo nakladatelství Carpe Momentum. Fotogalerii k rozhovoru najdete [tady](#), další 7.G rozhovory pak [zde](#).

[18. listopadu 2014]